

GÖRDÜK KAZASI'NIN DEMOGRAFİK YAPISI (1530-1575)**Kadir ADAMAZ¹****ÖZ**

XVI. Yüzyılda Saruhan Sancağının kazalarından biri olan Gördük, aynı zamanda kazanın merkezi olan şehre de adını vermiştir. Demirci, Gördes, Akhisar kazaları gibi devamlılık sağlayamayan Gördük kazası, zaman içerisinde ortadan kalkmakla birlikte, Akhisar'da bulunan bir akarsuda adını yaşatmaktadır. XVI. Yüzyılda Kaza, Gördes ile Kayacık kazalarının batısında, Manisa ve Akhisar kazalarının kuzeyinde yer almaktadır. Bu çalışmamızda ağırlıklı olarak XVI. Yüzyılda Gördük kazasının demografik yapısı ele alınmıştır. Tek mahalleden oluşan Gördük şehri ile kaza nüfusunun önemli bir kısmının bulunduğu kırsal bölge karşılaştırmalı olarak incelenmiş, kazada yaşayan insan sayısı, bunların yerleşim birimleri, meslekleri, muafiyet gibi durumları birlikte ele alınmıştır. Böylece Gördük kazası yanında, Osmanlı Devleti ve Saruhan sancağının demografik yapısının aydınlatılmasına da katkı sağlanmaya çalışılmıştır. Çalışmamızın ana kaynaklarını Başbakanlık Osmanlı Arşivinde 165 ve 398 numara ve Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-ı Kadime Arşivinde 115 ve 544 numara ile kayıtlı Tahrir Defterleri oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Sancak, Saruhan, Gördük, Nüfus.

DEMOGRAPHIC STRUCTURE OF GÖRDÜK DISTRICT(1530-1575)**ABSTRACT**

Gördük, which used to be one of the districts of Saruhan Sanjak in 16th century, is also the namesake of the city which is the center of the district. Gördük district, which did not gain territorial continuity unlike Demirci, Gördes and Akhisar districts, disappeared within time but is commemorated in a river named after it located in Akhisar. In 16th century, the district used to be located to the west of Gördes and Kayacık districts, and to the north of Manisa and Akhisar districts. In this study, mainly the demographic structure of Gördük district as of 16th century is discussed. Gördük district consisting of a single neighborhood and the rural area inhabited by a large part of the district population is comparatively analyzed; the number of people living in the district, their areas of settlement, professions and exemptions are surveyed as a whole. Thereby, the study contributes to enlightening of the demographic structure of Ottoman Empire and Saruhan Sanjak, as well as that of the

¹ Yrd. Doç. Dr., Celal Bayar Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi A.B.D., kadir.adamaz@bayar.edu.tr.

Gördük district. The main sources of our study consist of registration books registered with numbers of 165 and 398 in Prime Ministry Ottoman Archive, and with numbers of 115 and 544 in General Directorate of Land Registers immemorial registration archive.

Keywords: *Ottoman, Sanjak, Saruhan, Gördük, Population.*

I. Giriş

Günümüzde yaygınlık kazanan yerel tarih çalışmalarında, bölgelerin demografik yapısı önemli yer bulmaktadır. Nüfusun temel özellikleri, yaş ve sağlık durumlarındaki değişim, nüfus artış ve azalmaları, sosyo-ekonomik yapısı, eğitim yapısı, kentleşme düzeyi, kırsal bölge-şehir nüfuslarının birbirine oranı gibi hususlara değinilmektedir. Bu çalışmamızda daha önce kapsamlı olarak araştırmalara konu olmayan, çeşitli yayınlarda kısa olarak zikredilen (Can, 1997: 75, 81, 135, 136, Emecen, 1989: 24, 134, 136, Gökçen, 1950: 34, 47, Komisyon, 1995:41,189, Uluçay, 1946: 71-76, Emecen, 2006: 13,78,102,177) Gördük kazasının demografik yapısı çıkarılmaya çalışılmış, yerleşim yerleri ve buralardaki nüfusun özellikleri üzerinde durulmuştur.

Kazanın bulunduğu bölge Milattan önceki dönemlerden itibaren farklı kültür ve medeniyetlerin yaşadığı bir alan olmuştur. Etiler, Frigler, Lidyahılar, Persler, İskender, Selefkos, Bergama Krallığı, Romalılar egemenliğinde kalmış ve Saruhanoğulları Beyliği ile Türk egemenliğine girmiştir. Gördük'ün fetihten önceki adı Khliara'dır (Can, 1997: 135- 136). Saruhanoğulları Beyliği'nden sonra Gördük ve çevresi, Osmanlı Devletinin kontrolünde olmuştur (Can, 1997:237). Günümüzde Manisa'ya bağlı bir ilçe olan Kırkağaç'ın, Osmanlı Devleti döneminde Gördük olarak da adlandırıldığı belirtilmektedir (Sezen, 2006: 203-306-655-672). Bununla birlikte Kırkağaç; XVI. Yüzyılda Hüdavendigar Livasının Tarhala kazasına bağlı bir köy durumundadır (Günay, 2001: 39). Kaza 1841 yılında Hüdavendigar Eyaletinin Karesi sancağına, 1880 yılında Aydın Vilayetinin Saruhan sancağına ve nihayet Cumhuriyet döneminde 1924 yılında Manisa'ya bağlanmıştır. (Sezen, 2006: 203).

XVI. Yüzyılda Saruhan Sancağında yer alan Gördük kazasının sınırları tam olarak çizilememekle birlikte, Gördes ile Kayacık kazalarının batısında, Manisa ve Akhisar kazalarının kuzeyinde olduğu anlaşılmaktadır. XVI. Yüzyılda Gördük kazasına tabi olan Bakır, İlyaslar ve Karakurt gibi bazı köylerin günümüze kadar gelmiş olması ve bunların Kırkağaç ilçesine bağlı olarak Kırkağaç'ın doğusunda, Akhisar'ın Kuzeyinde, Kayacık'ın da batısında bulunması

bu düşüncemizi desteklemektedir. Gördük kalesi de Gördük Çayının yakınında, Akhisar'ın kuzeyi ile Kırkağaç'ın güneydoğusunda yapılmıştır(Uluçay ve Gökçen, 1939: 42). Gördük kazasının Süleymanlı, Kara gibi bazı köyleri aynı isimle Akhisar ilçesinde günümüze kadar gelmiştir. Bunun yanında bazı köylerin ismi değişmiştir. Mesela Karapavlu köyü bugün Yatağan adını taşımaktadır(Can, 1997: 139). Bazı köyler de mezra haline gelmiştir. İn Anası köyü buna örnek olarak verilebilir.² Günümüzde Manisa iline bağlı Akhisar ilçesindeki Akhisar Ovasının önemli akarsularından biri olan Gürdük (Gördük) Çayı üzerinde baraj kurma çalışmaları halihazırda devam etmektedir. Bölge coğrafyasında, Batıya doğru uzanan dağlar ve bunların arasındaki vadilerde ovalar yer bulunmaktadır.

Kazanın merkezi konumunda olan ve aynı zamanda kazaya ismini veren Gördük şehrinin³ Tablo-1'de görüldüğü üzere, XVI. Yüzyılda Sancağın diğer kaza merkezlerine göre nüfus bakımından daha küçük olduğu anlaşılmaktadır. Mesela Manisa, Demirci, Gördes gibi şehirlerden nüfusça daha geridir. Bunun yanında şehir nüfusu azalırken, kırsal bölge nüfusun arttığı da tespit edilmektedir. Kazanın yerleşim birimi sayısında ciddi değişmelerin bulunmadığı, dolayısıyla XVI. Yüzyılda coğrafi sınırlarını da önemli ölçüde koruduğu anlaşılmaktadır.

²BOA. TD. 165, s. 520, TK. KKA. TD. 115, s. 170 b.

³ Osmanlı Devletinde Şehir için bkz. Suraiya Faroqhi, *Osmanlı Şehirleri ve Kırsal Hayatı*, Çev. Emine Sonnur Özcan, 2. Baskı, Ankara 2010; İlhan Şahin, "Şehir", *DİA*, C. 38, İstanbul 2010; Feridun M. Emecen, "Osmanlılar'da Yerleşik Hayat Şehirli ve Köylüler", *Osmanlı*, C. 4, Ankara 1999, s.91-97; Özer Ergenç, *Osmanlı Klasik Dönemi Kent Tarihçiliğine Katkı*, XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya, Ankara 1995; Suraiya Faroqhi, *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler*, 2. Baskı, İstanbul 1994; Doğan Kuban, "Anadolu-Türk Şehri Tarihi Gelişmesi, Sosyal ve Fizikî Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler", *Vakıflar Dergisi*, S. 7, Ankara 1968, s.53-73; Mehmet Öz, "Osmanlı Klasik Döneminde Anadolu Kentleri", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, *Türk Şehir Tarihi*, C. 3, S. 6 İstanbul 2005 s. 57-88; Maurice M. Cerasi, *Osmanlı Kenti*, Çev. Aslı Ataöv, 2. Baskı, İstanbul 2001; R. B. Serjeant, *İslam Şehri*, Çev. Elif Topçugil, 2. Baskı, İstanbul 1997; Fernand Braudel, *Maddi Uygarlık Ekonomi ve Kapitalizm XV-XVIII. Yüzyıllar Gündelik Hayatın Yapıları*, C. 1, Çev. Mehmet A. Kılıçbay, Ankara 1993; V. F. Büchner, "Şehir" *İA*, C. 11, İstanbul 1979; Yılmaz Can, *İslam Şehirlerinin Fiziki Yapısı*, Ankara 1995; Doğan Kuban, "Anadolu-Türk Şehri Tarihi Gelişmesi, Sosyal ve Fizikî Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler", *Vakıflar Dergisi*, S. 7, İstanbul 1968; Mehmet Bayartan, "Tarihi Coğrafya Çalışmaları Açısından Şehir ve Osmanlı Şehri", *İÜ. Edb. Fak. Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi*, S. 13, İstanbul 2005.

Çalışmamızda bazı kısaltmalar yapılmıştır. Bunlar; M.= Mazul, Müc.= Mücerred, E.=Ehl-i, nd. = Nam-ı diğer, N.= Nim olarak zikredilebilir.

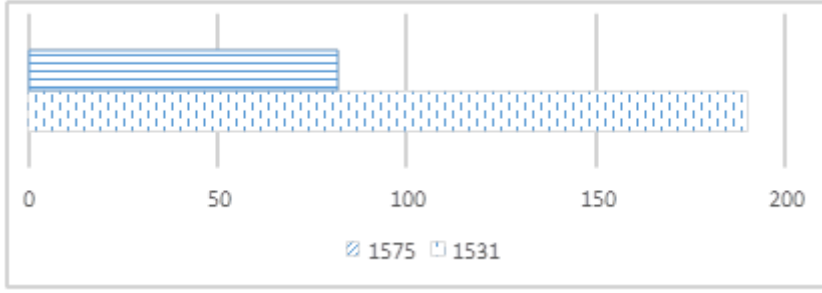
II. NÜFUS

1. XVI. Yüzyılda Gördük Şehri'nin Nüfusu

Gördük şehri dik bir tepenin üstünde, etrafa hâkim, korunaklı ve günümüze birkaç parça artıkları kalmış kale ile çevrili olarak kurulmuştur. Akhisar Ovasına nazır bu tepenin eteğinde Gördük Çayı bulunmaktadır(Can, 1997: 136). Selçuklular'da görülen (Baykara, 1997: 204-205) ve Osmanlı Devletinde devam eden uygulamayla genellikle bir mescit etrafında gelişen ve bu mescitlere adını veren kişilerin adıyla anılan mahalleler(Ayverdi, 1958: 3), "Şehrin bir semti" anlamında(Kramers, 1988: 144), kendine has özellikleri olan yerler olmuştur. Mahallenin güvenliği konusunda sorumluluğu bulunan mahalle halkının, mahalleyle ilgili konularda da söz sahibi olduğu görülmektedir(Ergenç, 1984: 75). XVI. Yüzyılda nahiyesi bulunmayan Gördük kazasının mahalle konusunda da fakir olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim kazada yalnızca yüzyılın ilk yarısında, Gördük Şehri'nde bir adet mahalleye rastlanmaktadır ki bu mahalle "Eydemur" adını taşımaktadır(BOA. TD. 165: 518). Yüzyılın ikinci yarısında ise hiçbir mahalle kaydı defterde mukayyed değildir.

Tahrir defterine(BOA. TD. 165) göre 1531 yılında 35 hane ve 15 mücerred kaydından hareketle yaklaşık 190 kişinin⁴ yaşadığı Gördük şehri nüfusunun, yüzyılın ikinci yarısında önemli oranda gerilediği tespit edilmektedir. Nitekim tahrir defterine(TK. KKA. TD. 115: 162 a) göre 1575'te "Nefs-i Gördük" başlığı altında 14 hane, 12 mücerred yanında, Küçük İshaklar Cemaatine ait 7 hane, 2 muaf ve 17 mücerred kaydı bulunmaktadır. Ancak bu Yörük cemaatinin Akhisar kazasında kışlayıp, Karesi yaylalarında yazı geçirdikleri defterde açıkça yazıldığından Gördük kazasında ikamet etmedikleri anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bunlar Gördük şehri nüfusuna dâhil edilmemiştir. Buna göre 1575'te şehirde yaklaşık olarak 82 kişi yaşamaktadır. Bu da şehir nüfusunda 1531'e göre % 56,84'lük gerileme olduğu anlamına gelmektedir.

⁴ Makalemizdeki nüfus hesaplamalarında Ömer L. Barkan'ın da kullandığı(Barkan 1953: 21) hane + muaf x 5 + mücerred formülü uygulanmıştır.

Grafik 1. XVI. Yüzyılda Görçük Şehrının Tahmini Nüfusu

XVI. yüzyılda Görçük şehri, nüfus bakımından bölgedeki bazı şehirlere oranla çok küçüktür. Mesela 1512 yılında Simav şehrinde yaklaşık 1532 kişi yaşarken(BOA. TD. 49: 453-456), 1530'da Kula nüfusu takriben 2029 kişiden(Gökçe, 2001: 29) meydana gelmektedir. 1531 yılında Demirci şehrinde yaklaşık 3497(Adamaz, 2012: 47), Gördes'te de 979 kişilik nüfus⁵ bulunduğu görülmektedir.

Yüzyılın ikinci yarısında Görçük şehri, çevresindeki bazı şehirlere göre nüfus bakımından daha da gerilemiştir. Mesela 1570 yılında Simav şehrinde yaklaşık olarak 3010 kişi(TK. KKA. TD. 47), 1571'de Kula şehrinde 2730 kişi yaşamaktadır(Gökçe, 2001: 32). 1575 yılında Demirci şehrinin yaklaşık nüfusunun 3853'e çıktığı görülmekte(Adamaz, 2012: 48), Gördes şehrinde ise rakamın 1066 olduğu tespit edilmektedir.⁶

Tablo I. Görçük ve Bazı Çevre Şehirlerin Tahmini Nüfus Değerleri

ŞEHİR	YIL	NÜFUS	FARK	FARK (%)
GÖRDÜK	1531	190	-108	- 56,84
	1575	82		
GÖRDES	1531	979	87	8,88
	1575	1066		
DEMİRCİ	1531	3497	356	10,18
	1575	3853		
KULA	1530	2029	701	34,54
	1571	2730		
SİMAV	1512	1532	1478	96,47
	1570	3010		

⁵BOA. TD. 165, s. 204-206, BOA. TD. 398, s.177-184.

⁶ TK. KKA. TD. 115, s. 211 a - 212 b, TK. KKA. TD. 544, s. 80 b-84 b.

Tablo l’de de görüldüğü üzere Gördük şehri çevresindeki bazı şehirlere göre nüfus bakımından çok hızlı küçülen bir şehir olma özelliğine sahiptir. XVI. yüzyılda Akdeniz havzasında nüfusun yaklaşık olarak iki katına çıktığı(Braudel, 1989: 270), Osmanlı topraklarında 1520-1530 yılları arasında 12-13 milyon olan nüfusun da 1580’lerde 18 milyona ulaştığı tahmin edilmektedir(Braudel, 1989: 273). Genel olarak Akdeniz havzasında nüfus artışı olmasına rağmen, Gördük şehrinde nüfus azalması dikkat çekicidir. Şehir merkezindeki azalma 1531 yılından sonra şehirde yaşanan göç ile açıklanabilir. Bu göç hareketinde çekirge istilası(Kılıç, 2002: 719)⁷, salgın hastalık, olumsuz iklim şartları, kuraklık ve kıtlık gibi sebeplerin etkili olduğunu söylemek zordur. Nitekim aynı olumsuzlukların sadece şehir merkezini etkileyip, şehri çevreleyen kırsal bölgeyi etkilememesi düşünülemez. Yukarıda da belirtildiği üzere kırsal bölgede nüfus azalması bulunmamaktadır. Dolayısıyla şehirdeki nüfus azalmasının daha çok burada meydana gelen deprem, sel yanında, toplumsal çatışma ve huzursuzluk gibi özel bir durumdan kaynaklanmış olduğu düşünülebilir.⁸

2. XVI. Yüzyılda Gördük Kazası Kırsal Bölge Nüfusu

Tahrir defterlerinde de görüleceği üzere Osmanlı Devletinin diğer sancaklarında olduğu gibi Saruhan Sancağında da ana idari birim olan kazanın altında nahiyeler, nahiyenin alt birimi olarak da köy ve mezralar bulunmaktadır.⁹ XVI. Yüzyılda Gördük kazasının merkezi, köy ve mezraları tahrir defterlerinde görülmekle birlikte, Osmanlı idari sistemi içinde bir yönetim ünitesini ve bölgeyi, bazen de coğrafi bakımdan küçük veya büyük bir çevreyi, yöreyi ve semti

⁷ Gördük kazasına komşu Akhisar’da 1571 yaz başlarında çekirge istilasına bağlı olarak hububat sıkıntısı yaşanmıştır.

⁸ Göçlerle ilgili bkz. Suraiya Faroqhi, “Anadolu’nun İskânı ve Terk Edilmiş Köyler Sorunu”, *Türkiye’de Toplumsal Bilim Araştırmalarında Yaklaşımlar ve Yöntemler Semineri (ODTÜ.17-19 Aralık 1976 Ankara)*, ODTÜ, Ankara 1977, s. 289-302, Emecen, *XVI. Asırda Manisa...*, s.121, M. Said Doğan, “Tarihsel Gelişim Sürecinde Yörükler”, *Anadolu’da Yörükler Tarihi ve Sosyolojik İncelemeler*, Ankara 2007, s. 142, C. Şahin-Şengün Sipahioğlu, *Doğal Afetler ve Türkiye*, 2. Baskı, Ankara 2003.

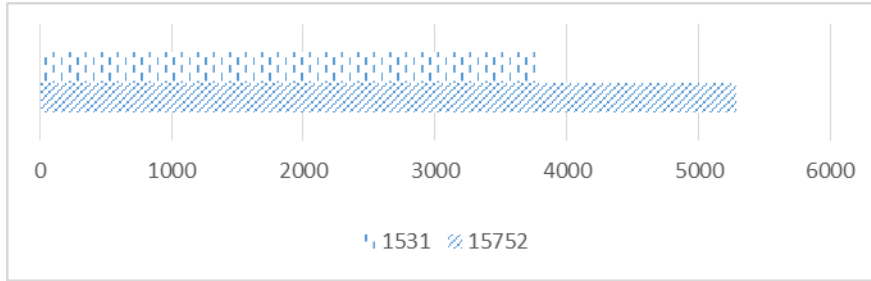
⁹ Osmanlı Devletinde Kaza için bkz. Metin Kunt, *Sancaktan Eyalete: 1550-1560 Arasında Osmanlı Ümerası ve İl İdaresi*, İstanbul 1978, Tuncer Baykara, “Kaza”, *DİA*, C. 25, Ankara 2002, s. 119-120, İlber Ortaylı, “Türkiye’de Taşra Yönetim ve Yöneticiliğinin Evrimi”, Kurthan Fişek (ed), *Türkiye’de Mülki idare Amirliği, Sistem ve Sorunlar*, Ankara 1976, s. 1-22. Musa Çadırcı, *Tanzimat Sürecinde Türkiye: Ülke, Yönetim*, Ankara 2007, Nuray Ertürk Keskin, *Devletin Toprak Üzerinde Örgütlenmesi*, Ankara 2009, Seyfettin Ünlü, *İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler*, 2.C. , İstanbul 1996, Yusuf Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Ankara 1996.

ifade eden nahiye(Şahin, 2006: 307) kavramına 1531 tarihli defterde "Gördük nahiyesi" olarak rastlanırken, 1575 tarihli defterde nahiye kavramının kullanılmadığı tespit edilmektedir.

Tahrir defterlerine göre 1531 yılında Gördük kazasında 13'ü vakıf olmak üzere toplam 65 adet köy bulunurken, 1575'te 16'sı vakıf, 65 adet köy yer almaktadır. Burada zikredilen vakıf köyler vergi muafiyetleri hasebiyle vakıf tahrir defterlerinden takip edilebilmektedir. Diğer köyler ise vergi kalemlerinin tek tek yazılmış olduğu mufassal tahrir defterlerinde mukayyedir. Kazada ayrıca 1531'de altı adet olan mezra sayısının da 1575'te sekize yükseldiği anlaşılmaktadır.

Kazada bulunan bazı köylerin aşağıdaki tablolarda görüleceği üzere, hâli ve hâricden ekildiği de anlaşılmaktadır. Bu köylerin bazıları yüzyılın ikinci yarısında ortadan kalkmıştır. Boz Viran köyü buna örnek olarak verilebilir. Bununla birlikte Bazerganlu köyü gibi yüzyılın ilk yarısında hâli olup, ikinci yarısında yerleşmenin olduğu köyler de mevcuttur.(Bkz. EK-1 ve EK-2) Nüfus varlığı açısından hâricden ekilir ile hâli ez reaya kavramları arasında fark bulunmamaktadır. Bu topraklar timara kayıtlı reaya haricinde kimseler tarafından ekilmesinden dolayı bu isimle anılmıştır(İnalçık, 1987: XXV).

1531 yılında kazada köylerin nüfusları yaklaşık olarak 6 ile 383 kişi arasında değişirken, 1575 yılında 6 ile 479 arasında değişme göstermektedir. 1531'de Kara Yusufu, 1575'te Koçaklı köyleri yaklaşık 6 kişilik nüfuslarıyla en küçük köyleri oluştururken, İlyaslar köyünün 1531'de 383, 1575'te ise 479 kişilik nüfus ile en kalabalık köy olduğu anlaşılmaktadır.

Grafik 2. XVI. Yüzyılda Gördek Kazasının Tahmini Kırsal Bölge Nüfusu

Yapmış olduğumuz hesaplamalara göre 1531'de Gördek kırsalında vakıf köylerdeki 928 kişi ile birlikte yaklaşık olarak 3803

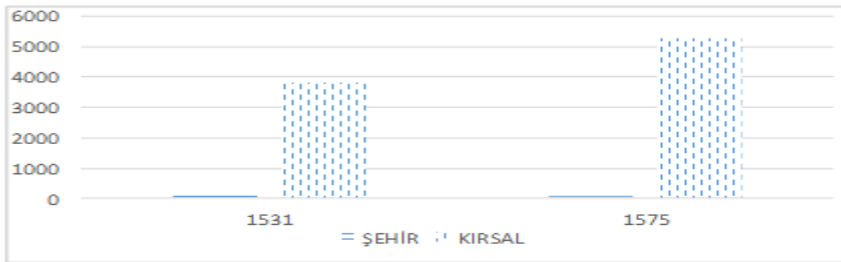
kişi yaşamakta iken, bu rakam 1575 yılında 1429 kişisi vakıf köy ve mezrada olmak üzere yaklaşık 5288'e yükselmiştir. 44 yıllık zaman diliminde Gördük kazası kırsalında yaklaşık 1485 kişilik nüfus artışı söz konusudur. Bu da % 39,04 oranına tekabül etmektedir. Şehir merkezinde % 56,84'lük gerileme mevcut iken, kırsal bölgede % 39,04 oranında artış olması dikkat çekicidir. Kırsal bölgedeki nüfus artış rakamı XVI. Yüzyılda Akdeniz havzasında görülen ortalama nüfus artışı göz önüne alındığında normal olarak değerlendirilebilir.

Tablo II. Gördük Kazasının Kırsal Bölge Nüfusu (1531-1575)

YIL	NEFER	HANE	MÜCERRED	MUAF	TAHMİNİ NÜFUS	% PAY (Kazada)
1531	903	667	178	58	3803	95,25
1575	1620	796	703	121	5288	98,48

3. Kazanın Toplam Nüfusu

Kazanın toplam nüfusu 1531'de 190'ı şehir, 3803'ü kırsal bölgede olmak üzere yaklaşık 3993 kişi iken, 1575 yılında bu rakam 5370' e yükselmiştir. Başka bir ifadeyle kaza nüfusu 1377 kişi ile % 34,48 oranında artmıştır. Burada dikkat çeken nokta, kaza merkezi Gördük şehrinde nüfus gerilemesi, kırsal kesimde nüfus artışı bulunmasıdır. Bunda yukarıda da değinildiği üzere şehir merkezinden yapılan göçün etkili olduğu söylenebilir. Ayrıca şehirde ekonomik faaliyetlerde bir duraksama olması, buna karşılık kırsal bölgede temelini ziraatın oluşturduğu ekonomik yapının aynen devam etmesinin de bu nüfus hareketliğinde etkili olduğu düşünülebilir.

Grafik 3. XVI. Yüzyılda Gördük Kazasının Nüfus Dağılımı

Kazadaki nüfus dağılımına bakıldığında şehir nüfusunun, kaza genel nüfusu içindeki payının düşük olduğu görülür. Nitekim şehirdeki nüfus, 1531'de kazanın tüm nüfusu içinde % 4,75'lik bir paya sahip iken, 1575 yılında bu oran daha da azalarak % 1,52'ye kadar gerilemiştir. Başka bir ifadeyle 1531 yılında kaza nüfusunun % 95,25'i kırsal bölgede yaşarken, 1575'te bu oran % 98,48'e yükselmiştir.

**Tablo III. Gördük Kazası Geneli Tahmini Nüfus Değerleri
(1531 -1575)**

YIL	ŞEHİR	KIRSAL	KAZA TOPLAMI
1531	190	3803	3993
1575	82	5288	5370
FARK	-108	1485	1377
FARK (%)	-56,84	39,04	34,48

Tablo III' deki rakamlardan da anlaşılacağı üzere XVI. yüzyılda Gördük kazası nüfusunun önemli bir kısmı kırsal bölgede yaşamakta, yüzyılın ikinci yarısında kırsal bölge ile şehir nüfus farkı, kırsal bölge lehine daha da büyümektedir. Ayrıca Gördük kazasının Demirci, Gördes gibi çevre kazalarla karşılaştırıldığında, kırsal bölge nüfusu bakımından da geride olduğu tespit edilmektedir(Adamaz, 2012: 48, 49, 163, 166).

Ege bölgesinin şehir ve kırsallarının nüfusu incelendiğinde gayrimüslim nüfusun kırsal bölgeden ziyade, şehirlere yerleştiği görülmektedir(Erdoğru, 1994: 224). Bununla birlikte tahrir defterlerinde yapmış olduğumuz incelemelerde, XVI. Yüzyılda ne Gördük şehrinde ne de kaza kırsalında gayrimüslim nüfus bulunmadığı tespit edilmiştir.

Nüfus hesaplamalarıyla ilgili olarak belirtmek gerekir ki Saruhan Sancağı piyade defterlerinde yaptığımız incelemelere göre Gördük kazasında piyade çiftliği mevcut değildir(BOA. TD. 48, 239, 568 ve 600). Dolayısıyla verilen nüfus rakamları içinde piyadelere ait bir veri yoktur. XVI. Yüzyılda Saruhan sancağı idari taksimatında Yaya ve Müsellemlik, kaza statüsünde olan Kayacık, Akhisar, Gördük'te yer bulmazken, Kızılköy, Gelenos gibi idari taksimatta kaza ve nahiye olmamasına rağmen yer bulmuştur. Bu da teşkilatın daha ziyade köylere yayıldığına işaret etmektedir(Bizbirlik ve Çiçek, 2013: 10). Askeri zümre mensupları, hür olmayan köleler gibi bazı unsurlar ise hesaplamalara katılmadığından, kaza nüfusunun biraz daha fazla olduğu düşünülebilir. Ancak bunların sayısının düşük olduğu, büyük

kısının kalıcı olmayıp geçici nüfusu teşkil ettiği ve nüfus hacmini fazlaca etkilemedikleri de söylenebilir (Emecen, 1989: 54).

4. Kazada İçtimai Yapı

Bir yerin ekonomik yapısında doğal çevre ve nüfus önemli iki unsurdur. Ancak nüfusun fazlalığından ziyade niteliği önemli olup, nüfusun vasıflarının çokluğu (çeşitli meslek erbapları, zanaatkâr gibi) ekonomik yapının gelişmesinde önemli rol oynar (Cillov, 1972: 41). Gördük kazasında da belli oranda çeşitlilik göze çarpmaktadır.

4.1. Çiftçiler

Tahrir defterleri incelendiğinde Gördük kazası ekonomisinin temelini ziraata dayandığı, zirai faaliyetlerle uğraşan çiftçilerin kaza demografisi içinde oldukça önemli yer tuttuğu anlaşılmaktadır. Kazada başta hububat olmak üzere, bostan, sumak, boyalık bitki, pamuk gibi zirai ürünler yetiştirilmekte ve arıcılık yapılmaktadır.

a) Çift

Osmanlı Devletinde köylüler bir ya da yarım çifti olanlar diye ayrılmış, az topraklılar evlilik durumlarına göre sınıflandırılarak reaya vergileri buna göre belirlenmiştir. (İnalçık, 2007: 117) Çift vergisi; “Çift(Çiftlik)” olarak isimlendirilen belli büyüklükteki araziye tasarruf eden raiyyetin ödediği vergi olup, Nimçift ise bunun yarısı kadar araziye tasarruf eden kimsenin ödediği vergidir. Aynı zamanda “Çift” bir çiftlik genişlikte, “Nimçift” ise bunun yarısı miktarında araziye tapu ile tasarruf eden kişileri ifade eder (İnalçık, 1996: 36-37). 1531 ve 1575 tarihli tahrir defterlerine göre, XVI. Yüzyılda gördük kazasında çift resminin 33, nimçift resminin de 16,5 akçe olarak uygulandığı görülmektedir.¹⁰ Tablo IV’te de görüleceği üzere 1531 yılında Gördük kazasında 148 adet çift bulunmaktadır ki bunun vergi karşılığı 4884 akçedir. 1575 yılında ise çift sayısında önemli bir gerileme görülmektedir. Bu tarihte 82 olan çift resminden elde edilen gelir ise 2706 akçedir. Başka bir tabirle kazada çift sayısı 44 yılda 66 adet azalırken, 2178 akçelik de gerileme söz konusudur. Bu da % 44,59 oranında azalmaya işaret etmektedir.

Yapmış olduğumuz hesaplamalara göre Gördük kazasının vergi gelirleri toplamı 1531 yılında 221053 akçe iken, bu rakam 1575’te 126465 akçe artarak 347518 akçeye yükselmiştir. Bu da % 57,21 oranına tekabül etmektedir. Buna göre 1531 yılında kazanın toplam geliri içinde çift resmi % 2,20’lik paya sahip iken, 1575’te bu oran % 0,77 seviyesine gerilemiştir.

¹⁰ BOA. TD. 165, s. 522, TK. KKA. TD. 115, s. 64 a.

b) Nimçift

Osmanlı Devleti bütün olan çiftlerin bozulmamasına özen göstermiş, bunun için kanunnamelere hükümler koymuştur(Barkan, 1980: 310). Ancak XVI. yüzyılda Gördük kazasında çiftlerin bozulduğu görülmektedir. Nitekim Kazadaki nimçift sayısı ve gelirinde, çift resminin aksine artış söz konusudur. 1531'de 76 olan nimçif sayısı 1575'te 121 adetlik artışla 197 adede yükselmiştir. 1531'de kazada nimçift vergisi toplamı 1254 akçe, 1575'te ise 3250,5 akçedir ki 1996,5 akçelik artış söz konusudur. Buna göre kazadaki nimçift sayısı ve gelirindeki artış oranı % 159,21'i bulmaktadır. Bununla birlikte 1531'de kazanın toplam geliri içinde nimçift resmi % 0,56, 1575 yılında ise % 0,93 gibi düşük bir orana sahiptir.

c) Bennak

Evli raiyyet anlamına gelen bennak, tasarruf ettiği veya işlediği arazi için bennak resmi vermektedir(İnalcık, 1996: 44-45). 1531'de Gördük kazasındaki bennak sayısı toplam 273 iken, bu sayı 1575 yılına kadar 40 adet artarak 313'e yükselmiştir. Bennak resmi bölgelere göre farklılık göstermiş ve her yerde aynı miktarda alınmamıştır(Emecen, 1992:459). XVI. Yüzyılda Gördük kazasında bennak resminin 12 akçe olarak uygulandığı defterlerden anlaşılmaktadır.¹¹ Buna göre kazada bennak resmi 1531 yılında 3276 akçe, 1575'te ise 3756 akçedir. Buna göre kazada bennak sayısında ve vergi gelirinde % 14,65 oranında artış olduğu gözlenmektedir. Kazanın toplam geliri içinde bennak resmi 1531 yılında % 1,48'lik paya sahip iken, bu oran 1575'te % 1,08 seviyesine gerilemiştir.

d) Mücerred

Henüz evlenmemiş ancak kazanç elde edebilecek yaşa gelmiş erkek reayaya mücerred adı verilerek, bunlardan aynı isimle vergi alınmıştır. Defterlerde bazen mücerred yerine "Kara" kelimesinin yazıldığı görülmektedir. Ancak bu iki kavram Saruhan sancağında aynı manada kullanıldığı belirtilmiştir(Emecen, 1989: 229). Nitekim 1531 tarihli defterde genellikle "Kara" tabiri kullanılırken, 1575 tarihli defterde "Mücerred" tabiri kullanılmıştır. Bekâr ve topraksız köylü olan mücerred 6 akçe vergi ödemekteydi(İnalcık, 2008: 103). Mücerred resminin Gördük kazasında 6 akçe olarak uygulandığı anlaşılmaktadır.¹² 1531 yılında kazadaki mücerred sayısı 178 olup, bunun vergi karşılığı 1068 akçedir. 1575'te ise mücerred sayısının 525 adet artış ile 703 adede yükseldiği görülmektedir ki bunun vergi

¹¹ BOA. TD. 165, s. 538, TK. KKA. TD. 115,s. 173 b.

¹² BOA. TD. 165, s. 530, TK. KKA. TD. 115,s. 169 b.

karşılığı 4218 akçedir. Buna göre Mücerred sayısı ve resmindeki artış oranı % 294,94 olarak gerçekleşmiştir. Bu da nimçift ve bennak artış oranlarıyla kıyaslandığında oldukça yüksek olarak değerlendirilebilir. 1531 yılında kazanın toplam geliri içinde mücerred resmi % 0,48'lik paya sahip iken, 1575'te bu oran % 1,21 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo IV. Gördük Kazasında Toprak Tasarrufuna Bağlı Nüfus ve Gelir(Vergi) Dağılımı(1531,1575)

	1531	1575	FARK	FARK (%)
ÇİFT SAYISI	148	82	- 66	
ÇİFT (Akçe)	4884	2706	- 2178	- 40,59
NİMÇİFT SAYISI	76	197	121	
NİMÇİFT (Akçe)	1254	3250,5	1996,5	159,21
BENNAK SAYISI	273	313	40	
BENNAK (Akçe)	3276	3756	480	14,65
MÜCERRED SAYISI	178	703	525	
MÜCERRED (Akçe)	1068	4218	3150	294,94

Tablo IV' te de görüleceği üzere Kaza genelinde 1531'de vergi mükellefleri içinde 148 çift, 76 nimçift, 273 bennak bulunurken, 1575'te çift sayısının neredeyse yarıya yakın bir oranda azalarak 82'ye gerilemesi, nimçift sayısının ise yaklaşık üç kata yakın bir oranda artarak 197'ye yükselmesi, çiftliklerin bölünerek nimçift olarak dağıtılması yanında, yeni arazilerin de nimçift olarak hizmete açıldığını ve ekonomik anlamda sıkıntıların yaşandığını akla getirmektedir. Bennak sayısının 40 adet artması da kaza dâhilindeki ziraat yapılan alanın genişlediğini düşündürmektedir. Nüfusun artışına paralel olarak mücerred sayısı ve vergi gelirinde de artış dikkat çekmektedir.

Kaza genelinde 1531 yılında mevcut 148 çiftin ödediği vergi miktarı 4884 akçe iken, bu oran 1575'te 82 çift ile 2706 akçe olarak gerçekleşmiştir. Nimçift'in ödediği vergi miktarı da 1531 yılında 1254 akçeden oluşurken 1575'te 3250,5 akçeye yükselmiştir. 1531 yılında kazada kayıtlı bulunan nefer sayısı 953, 1575 yılında ise 1686'dır. Buna göre kazanın toplam hâsılına göre 1531'de kişi başına düşen vergi miktarı ortalaması 231,95 akçe, 1575'te de 206,11 akçe olmaktadır. Bu da kişi başına düşen vergi yükümlüğünde 25,84 akçelik azalmaya işaret etmektedir.

4.2. Konar-göçerler

Hayvancılık faaliyetleri ve bu faaliyetlerde önemli yeri olan konar-göçer zümreler de kazada yer bulmaktadır. Ancak Kazada XVI. yüzyıl içinde otlak, yaylak, kışlak vergilerinin varlığına ve alef (yulaf) üretimi yapılan köylere sıkça rastlanmakla birlikte, küçükbaş hayvan vergisi olan ağıl ile ağnam resmine 1531 yılında sadece iki köyde toplam 54 akçe, 1575 yılında ise 8 adet köyde toplam 325 akçe olarak rastlanmaktadır. Bu durum bölgede küçükbaş hayvancılığın yüzyılın ikinci yarısında gelişmekle birlikte büyük boyutlarda yapılmadığını göstermektedir. Otlak, kışlak ve yaylak gibi vergilerin daha yaygın olması da bölgedeki konar-göçerlerin hayvancılık faaliyetlerine işaret etmektedir.

XVI. yüzyılda kazada değişik Yörük cemaatlerine rastlanmaktadır. Çavdarlar, Göçerlü, İmir, Karabaşlar, Oğulbegiler, Yayılar, Küçük İshaklar ve Karakeçili cemaatleri bunlar arasında sayılabilir. Bunlardan Küçük İshaklar cemaati yukarıda şehir kısmında da belirtildiği üzere başka kazalarda kışlamakta ve yazı geçirmektedir.

Kazada dikkat çeken Yörük tairesinden biri "Yayılar" adıyla defterlerde mukayyedir.¹³ Bunlar aynı zamanda şehzade sancağı olan Manisa'da bulunan şehzadeler için, on bir haneden on iki kabza yayı vermektedir. Şehzadelerin Manisa'da olmadığı zamanlarda da bu durum devam etmekte ve Yaylar, Havass-ı Hümayun eminlerine verilmektedir. 1575 yılında 24 nefer kimse, 25 kabza yayı karşılığında vergiden muaf ve müsellemler olarak defterde kaydedilmiştir.¹⁴ Gördük kazası bu özelliğiyle Saruhan sancağında ayrı bir yere sahip bulunmaktadır.

Konar-göçerlerle ilgili olarak şunu da belirtmek gerekir ki konar-göçerlik göçebe çobanlıktan farklı olarak, belli bir bölgede hayvancılık yapan, ürünlerini de yerleşik topluluklara pazarlayan ekonomik faaliyet biçimi ve hayat tarzıdır (Gündüz, 2002: 161). Mevsimlik ve aynı yaylak-kışlak arasında hayvancılığa bağlı olarak gidip-gelmeler, Türklerin yanlışlıkla göçebe olarak tanımlanmasına

¹³BOA. TD. 165, s. 542,TK. KKA. TD. 115, s. 176 b.

¹⁴ TK. KKA. TD. 115,s. 176 b, "Cemaat-i mezkure kadimden Manisa'da şehzadelere 11 haneden 12 kabza yayı virirler imiş neferden bir kabza ziyade alınur imiş şehzadeler Manisa'da olmadığı zamanda Havass-ı Hümayun eminlerine virilü gelüb hala yirmidört nefer kimesne olub 25 kabza yay virmeğe uhdelerine alub şimdide değin hizmetleri mukabelesinde tevcihle muaf ve müsellemler olgelmişler ise minba'd ol vech üzere muaf olalar deyu ellerinde ahkâm-ı mütteideleri(?)olub defter-i atikte dahi vech-i meşruh üzere de mukayyed bulunmağın defter-i cedide kayd olundu."

yol açmıştır. Konar-göçerlerin zaman içinde sabit konaklar yaparak kışlık merkezlerinde kendi köylerini kurdukları(Koca, 2001: 823) ve yerleşik hayata geçen Yörüklerin, yerleştikleri köylere kendi cemaat isimlerini verdikleri de görülmektedir(Gökçen, 1946: 23).¹⁵

4.3. Muafklar

XVI. yüzyılda Gördük kazasında yapmış oldukları hizmetlere veya buldukları statüye göre bazı kimselere vergi muafiyeti tanındığı anlaşılmaktadır. Bunlar çeşitli din görevlileri, çalışmaya engel durumu olanlar, muhassıllık gibi çeşitli hizmetleri yürüten kimseler olarak zikredilebilir.

a) Dini zümre

XVI. Yüzyılda Gördük kazasında imam, hatip, seyyid gibi dini zümrelere vergi muafiyeti tanındığı görülmektedir. Tahrir defterlerinde açıkça muaf oldukları görülen imamlar bir anlamda görev yaptıkları mahalle veya köyün temsilcisi olmuşlardır. XVI. Yüzyılda Gördük kazasında kayıtlı olan imamların sayısının düşük olduğu görülmektedir. Kazada 1531 yılında altı adet imam kaydı görülürken bu sayı 1575'te azalarak beşe gerilemiştir. Müezzin kaydına ise defterlerde rastlanmamaktadır.

Vakıf tahrir defterlerinden anlaşıldığı üzere kazada cami ve mescit sayısı da oldukça düşüktür. İbadet, eğitim-öğretim gibi toplantıların mekânı olarak, "Toplayan veya bir araya getiren" anlamında Arapça kökenli bir kelime olan cami(Kazıcı, 2003: 157-158), Kazanın Bakır köyünde(TK. KKA. TD. 544: 68 b) ve Gördük şehrinde(BOA. TD. 398: 197) tespit edilmektedir. Gördük şehrinde bulunan caminin mum ve hasır masrafları yine Gördük'te bulunan ve "Kasap Çiftliği" adıyla maruf çiftlikten karşılanmaktadır(BOA. TD. 398: 197). Günümüzde Balıkesir şehrinde halen ibadete açık olan ve Zağanos Paşa tarafından yaptırılan cami ve burada bulunan bir imaretin masraflarının karşılanması için de Gördük kazasındaki Meder-i Kebir köyü vakfedilmiştir.¹⁶

Muaf zümrelerden biri de hatiplerdir. Ancak 1531 yılında kazada hatip hiç bulunmazken, 1575 yılında sadece bir adet olarak görülmektedir.

¹⁵ Osmanlı Devletinde Konar-göçerler için ayrıca bkz., Yusuf Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)*, İstanbul 2011, M. Said Doğan, "Tarihsel Gelişim Sürecinde Yörükler", *Anadolu'da Yörükler Tarihi ve Sosyolojik İncelemeler*, Ankara 2007, Vahid Çabuk, "Yörükler", *İA*, C. 13, İstanbul 1988.

¹⁶ TK. KKA. TD. 544, s. 64 a, "Karye-i Meder-i Kebir tabi-i Gördük an evkaf-ı merhum Zağanos Paşa bi-imaret ve cami der Balıkesir."

Kazadaki başka bir muaf grup da Peygamberimiz Hz. Muhammed'in torunu Hz. Hüseyin'in soyundan gelen seyyidlerdir. Hatipler gibi 1531'de defterlerde kaydı bulunmayan seyyidlere 1575 yılında beş adet rastlanmaktadır ki bu da bunların 1531'den sonraki yıllarda kazaya geldiklerini göstermektedir.

b) Çalışmaya Engel Durumu Olanlar

Pir-i fani, a'ma, mecnun, lal, olarak defterlerde kayıtlıdır. Bunların 1531 yılında dört olan sayısı, 1575 yılında altıya yükselmiştir. Dolayısıyla Kaza içinde ağırlıkları oldukça düşüktür. Üstte zikredilen bu engelli kimseler aynı zamanda kırsal bölgede yer almakta, Gördük şehrinde bulunmamaktadır. Bu yüzden şehirdeki nüfusun kırsala göre daha genç ve sağlıklı bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Ancak şehir nüfusunun çok düşük olması, şehirde bu grup insanların sayısının az olmasında da doğal olarak etkilidir.

Pir-i fani; iş göremeyecek kadar yaşlanmış kimseleri ifade etmektedir. Bunların kazadaki sayısı 1531 ve 1575 yılında iki adettir. Gözleri görmediği için vergiden muaf tutulan a'ma sayısının kazada 1531 yılında bir, 1575'te ise iki olduğu defterlerden tespit edilmektedir. Kazadaki engellilerden biri de (lal) dilsizlerdir. Bunlar yalnızca 1575 yılında iki adet olarak defterde mukayyedir. Akli melekelerini yitirmiş kimseler için kullanılan ve bu yüzden muafklar içinde yer alan mecnun ise sadece 1531 yılında bir adet olarak defterde görülmektedir.

c) Çeşitli Hizmetleri Yürüten Görevliler

Gördük kazasında bazı kimseler görevleri karşılığında vergilerden muaf sayılmışlardır. Bunlar vergileri toplamakla görevli olan muhassıllar yanında, kendilerine timar verilmesini bekleyen sipahizade ve mazul sipahiler, ehl-i beratlar ile muafiyet gerekçeleri belirtilmeyenler olarak sıralanabilir. Ehl-i beratlar bunlar içinde en fazla sayıya sahiptir. Bunun yanında Gördük kadısı ile ilgili defterlerde bilgiye rastlanmazken, İli Pare köyünde Veli veled-i Umur adıyla mazul kadı kaydı muaf olarak mevcuttur. Bu gruptaki muafklara ait sayısal veriler Tablo V'te verilmiştir. Bunların haricinde konargöçerler kısmında bahsedilen "Yaycılar" adıyla maruf cemaat de yaptıkları yay üretimindeki hizmetlerinden dolayı muaf tutulmuşlardır.

Yukarıda zikredilen görevliler dışında vakıflardaki müteveli, nazır, şeyh gibi görevlileri de söylemekte fayda bulunmaktadır. Ancak bunlara ait detaylı bilgiler defterlerde yer almamaktadır.

Kazada vakıflara¹⁷ ait bazı yapılar da göze çarpmaktadır. Vakıf tahrir defterlerinde Gördük şehri ve kırsalında medrese, mektep ve buralarda görevli müderris, muallim gibi eğitimcilerin kaydına rastlanmaması kazanın eğitim seviyesinin düşük olduğuna işaret etmekle birlikte, Gördük şehrinde *Yarpınar* ve *Süleyman Dede*, Şeyhler köyünde *Eyne Hoca* adında ve İlyas köyünde birer zaviye¹⁸ ve Karapınar köyünde de bir tekke(TK. KKA. TD. 544: 68 a) bulunması en azından buralarda kısmen de olsa eğitim-öğretim faaliyetlerinin yürütüldüğüne işaret etmektedir. Bunların yanında Karapınar köyünde *İmam Kulu Dede* adında bir Bektaşî Zaviyesi defterde kayıtlıdır.¹⁹ Bu zaviyeye ilk defa 1575 tarihli vakıf tahrir defterinde rastlanması bunun 1530'dan sonraki tarihlerde kurulduğunu göstermektedir. Ayrıca zaviye kazada Bektaşîlerin varlığına da işaret etmektedir. Defterlerde Gördük kazasında Bektaşîler haricinde başka bir tarikat mensubuyla ilgili kayıt mevcut değildir.

Burada şunu da söylemek gerekirse; “Küçük oda” anlamına gelen ve Tekkenin küçüğüne verilen isim olan zaviye(Pakalın, 1993: 648), yeni yerleşim yerlerinin oluşmasında etkin rol oynamıştır(Ocak ve Faroqhi 1988: 472). Anadolu'nun boş ve tenha yerlerinde kurulduğu bilinen zaviyelerdeki dervişler, Anadolu'ya Türk kültürünü de beraberlerinde getirmiş, birçok köye isimlerini vermiş, dağ başlarında yer açıp yerleşmiş, tarımsal faaliyetlerle uğraşmışlardır(Barkan, 1942: 283-284). Dolayısıyla Gördük ve çevresinde de Türk kültürünün ve egemenliğinin yerleşmesinde de zaviyelerin etkisi olduğu muhakkaktır.

¹⁷ Vakıf için bkz., Bahaeddin Yediyıldız, “Vakıf”, *İA. , C. 13*, İstanbul 1988, Alpay Bizbirlik, *16. Yüzyıl Ortalarında Diyarbekir Beylerbeyliği'nde Vakıflar (972 Tahriri İşığında)*, Ankara 2002, Bahaeddin Yediyıldız “Vakıf müessesesinin XVIII. Asırda Türk toplumundaki Rolü” *Vakıflar Dergisi*, S. XIV, Ankara 1989, Şakir Berki, “Vakıfların Devlete ve Devletin Vakıflara Hizmeti”, *Vakıflar Dergisi*, S. VII, İstanbul 1968, Alpay Bizbirlik, “Osmanlı Toplumunda Vakıfların Sosya-Ekonomik Boyutları ve Buna Dair Örnekler”, *Osmanlı*, C. 5, Ankara 1999.

¹⁸ BOA. TD. 398, s. 191, TK. KKA. TD. 544, s. 67 a-b.

¹⁹ TK. KKA. TD. 544, s. 68 a-b, Defterdeki “Hüddam-ı zaviye-i İmam Kulu Dede an Hulefa-i Sultan Hacı Bektaş Kuddise Sırruh” kaydından zaviyenin Bektaşîlere ait olduğu anlaşılmaktadır.

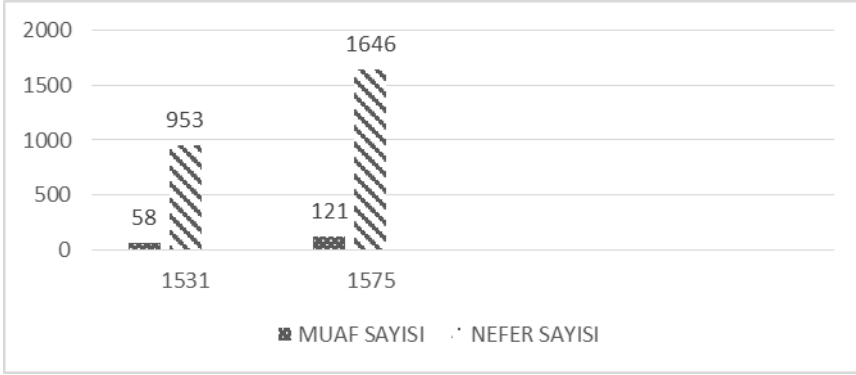
**Tablo V. Gördük Kazasında Vergiden Muaf Zümreler
(1531-1575)**

MUAFLAR	YIL	SAYI
SİPAHİZADE	1531	13
	1575	28
MAZUL SİPAHİ	1531	6
	1575	4
MAZUL KADI	1531	-
	1575	1
EHL-İ BERAT	1531	19
	1575	34
MUHASSIL	1531	2
	1575	3
HATİB	1531	-
	1575	1
SEYYİD	1531	-
	1575	5
İMAM	1531	6
	1575	5
LAL	1531	-
	1575	2
MECNUN	1531	1
	1575	-
PİR-İ FANİ	1531	2
	1575	2
A'MA	1531	1
	1575	2
BELİRTİLMİYEN	1531	8
	1575	34
TOPLAM	1531	58
	1575	121

Tablo V'te Gördük kazasında bulunan muafaların sayısı yıllara göre verilmiştir. 1531'de kazada 58 adet muaf bulunmakta, bu da yaklaşık 290 kişi ile kazanın toplam nüfusu içinde % 7,26'lık paya tekabül etmekte, 1575 yılında ise 121 adet muafın yaklaşık 605 kişi ile % 11,26'lık bir paya ulaştığı görülmektedir.

Dikkat çekici bir nokta da 1531 yılında Gördük şehrinde muaf olarak kayıtlı kimse bulunmamasıdır(TK. KKA. TD. 115: 169 b). 1575 yılında da Gördük şehrine kayıtlı olmakla birlikte kışları, Akhisar kazası, yazları da Karesi 'de bulunan Yörük tairesindeki iki adet muaf

haricinde,²⁰ Gördük nefesine kayıtlı bu tarihte de muaf zümreye rastlanmamaktadır. Kırsal bölgede yer alan muaf sayısı yüzyılın ikinci yarısında 63 adet ile % 108,6 oranında artış göstermiştir.

Grafik 4. XVI. Yüzyılda Gördük Kazasında Nefer-Muaf Oranı

Yukarıdaki grafikte de görüleceği üzere muafaların, kazanın toplam nefer sayısına oranı oldukça düşüktür. 1531’de muaf sayısı toplam neferlere göre % 6,08 oranında iken, 1575 yılında bu rakam % 7,35’i bulmaktadır.

4.4. Kazadaki Meslekler

Bu dönemde Gördük kazasında mevcut bazı meslek ve zanaatlar tahrir defterleri kayıtlarından takip edilebilmektedir. Mesela demirci Ali(BOA. TD. 165:522), demirci Bali(BOA. TD. 165: 527), cüllah Nasuh(BOA. TD. 165:527), terzi Ali, terzi Murat(TK. KKA. TD. 115 :165 a), gibi kayıtlar defterlerde açıkça görülmektedir.

Kazada asiyabların varlığı buralarda görevli değirmencilerin, kervansarayın varlığı da bu konaklama tesisinde yönetim, yemek, temizlik, ahır hizmetleri gibi işlerden sorumlu kimselerin varlığını göstermektedir. Gördük şehrinde bulunan kervansarayın masraflarının “Kâfir Çiftliği” adıyla maruf çiftlikten karşılandığı anlaşılmaktadır(BOA. TD. 398: 197). Bu kervansarayın varlığı gördük şehrine dışarıdan gelip giden kervanların ve tüccarların varlığını akla getirmekte, bu da kazada belli oranda ticari faaliyetin bulunduğu işaret etmektedir. Bunun başında da kazanın ekonomisinde önemli yeri olan zirai ürünlerin geldiği söylenebilir. En azından bunlara ait alım-satım gibi ticari faaliyetlerin olması kaçınılmazdır.

²⁰TK. KKA. TD. 115, s. 162 a, Bu muafaların biri imam, diğeri ise muhassıl olarak defterde kayıtlıdır.

Kazada sabunhane, boyahane gibi sınaî tesislere ait bir kayıt defterlerde bulunmamakta, dolayısıyla da bu tür sınaî tesislerde üretilen ürünlerin başka yerlerden karşılandığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte kazada meyhane²¹ varlığına ve Bakır köyünde dükkânlarla(TK. KKA. TD. 544: 68 b) rastlanmaktadır.

4.5. Kazada Görülen Bazı İsimler

İnsanlar; çocuklarına isim verirken (doğduğu zamana göre "Receb, Şaban, Ramazan", Allah'ın bağı, şükür ifadesi olarak "Lütfullah, Hüda verdi", etrafına neşe, sevinç getirmesi dileğiyle "Sevindik, Sevinç", güçlü, yiğit olması isteği ile "Kür Bey, Yağbasan" bazı güçlü, savaşçı, yırtıcı, kurnaz hayvan isimleri "Aslan, Kaplan, Kurd" gibi) bir takım hususları göz önünde bulundurmışlardır (Kurt, 1993: 226-229).²² Gördük kazasında 1531 ve 1575 tarihli tahrir defterlerine göre Abdülkadir, Abdülkerim, Abdürrahim, Ahmed, Ali, Bekir, Davud, Emrullah, Hamza, Hasan, Hüseyin, İbrahim, İlyas, İsa, Lütfullah, Muharrem, Musa, Mustafa, Mübarek, Nebi, Nuh, Nurullah, Osman, Ömer, Rahman, Ramazan, Resul, Süleyman, Seyfeddin, Yunus, Yusuf, gibi Arap kökenli isimlerin yaygın olduğu görülmekle birlikte, Armağan, Arslan, Aslıhan, Aydın, Bahşayış, Bayramlı, Bazarlı, Bektaş, Budak, Dede Bali, Durmuş, Evrenos, Eyne Bey, Güven, Karaca, Kurd, Kurdbali, Kurdca, Malkoç, Oruc, Paşa, Saruca, Sevindik, Timur, Tur Bali, Tur Bey gibi Türkçe isimlere de sıkça rastlanmaktadır. Buna göre Türklerin İslam dinine girmeleriyle birlikte İslami isimleri de aldıklarını, ancak İslam öncesi dönemde kullandıkları Orta Asya kökenli öz Türkçe isimlerden de kolayca vazgeçmediklerini, Anadolu'nun muhtelif bölgelerinde gördüğümüz gibi, XVI. Yüzyılda Gördük kazasında da bu duruma şahit olmaktadır.

Kazada 1531 yılında 5 adet hacı²³ bulunmakta, 1575'te ise sayının 13 adede ulaştığı tespit edilmektedir. Aynı şekilde 1531'de

²¹ BOA. TD. 165, s. 519, Gördük şehrinde dir.

²² Bu konuda ayrıca aynı yazarın bkz. "Adana Sancağında Kişi Adları", *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi* XV/26 (1991), s.169-252, "İskilip Kazasında Yer ve Kişi Adları (16. Yüzyıl)", *Türk Kültüründe İz Bırakan İskilipli Âlimler*, (1998), s. 46-75, "Kozan'da Şahıs Adları", *Belleten*, LVIII/223 (1995), s.607-633, "Çorum Sancağı Kişi Adları", *Belleten*, LIX/224 (1995), s.75-119, , "Kozan (Sis) Sancağında Kişi Adları", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (1990), s. 179-193.

²³ Osmanlı Devletinde hacılar için bkz. Suraiya Faroghi, *Hacılar ve Sultanlar 1517-1638*, İstanbul 2008, Münir Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayun ve Surre Alayları*, Ankara 1999, Münir Atalar, "Türkler'in Kabe'ye Yaptıkları Hizmetler" *Ankara Ü. İlahiyat Fak. Dergisi*, C. XXX, Ankara 1988, s. 287-292, Kolektif, *Osmanlı Arşivlerinde Surre Alayları*, Ankara 2010, Yusuf Çağlar-Salih Gülen, *Dersaadet'ten Harameyn'e Surre-i Hümayun*, İstanbul 2008.

babası hacı olan 6 kişiye karşılık, 1575 yılında babası hacı olanların artarak 11 adede yükseldiği anlaşılmaktadır. Buna göre 1575 yılında hacı sayısında artış görülmesi kazada ekonomik yapının bir nebze olsun iyileştğine işaret etse de bu sayının çok küçük oranda kalması, kazanın genel ekonomik yapısından ziyade, bireysel bazda ekonomik düzelmelerin olduğunu düşündürmektedir.

Bunun yanında kazada “Hacı” ismi de mevcuttur. “1531 yılında kazada Hacı adı ile 5 kişi mevcut iken, bu sayı 1575’te 12 kişiye yükselmiştir.

III. SONUÇ

Günümüzde adı yalnızca “Gördük Çayı” gibi akarsu isminde duyulan Gördük kazası, XVI. Yüzyılda Saruhan Sancağının kazalarından biridir. Sancakta, Kayacık kazasının batısında, Manisa ve Akhisar kazalarının kuzeyinde yer almaktadır. Demirci, Gördes, Akhisar, Manisa yol güzergâhı ile Manisa- Karesi yol güzergâhının bir parçası olma özelliğine de sahiptir.

Gördük kazası Osmanlı Devletinin taşra teşkilatı içinde büyük boyutlarda olmasa da gerek Saruhan sancağının, gerekse Osmanlı Devletinin demografik ve ekonomik yapısında belli bir yer bulmakta ve kendi çapında katkı sağlamaktadır. Bu dönemde kazada başta hububat olmak üzere, çeşitli tarımsal ürünlerin üretimi yapılmakta ve sancağın zirai üretimine katkı verilmektedir.

Gördük, nüfus bakımından sancağın küçük kazaları arasındadır. XVI. Yüzyılda Kazanın merkezi konumundaki Gördük şehrinde nüfus azalması yaşanırken, kırsal kesiminde artış ve yığılma olduğu gözden kaçmamaktadır. Kazadaki köy sayısında da yüzyıl içinde bir değişme olmamıştır. Gördük şehrinin, XVI. Yüzyılda sancaktaki diğer kaza merkezlerine göre nüfus bakımından daha küçük olduğu anlaşılmaktadır. Mesela Demirci, Gördes gibi şehirlerden nüfusça daha geridir. Kaza genel nüfusu için de aynı durum söz konusudur. Nüfus içinde Osmanlı Devletinin diğer kazalarında görüldüğü gibi çeşitli görev erbapları, muafklar, Yörük cemaatleri ve vakıf mensuplarının varlığı tespit edilmektedir. Bunlardan “Yaycılar” olarak defterlerde kayıtlı Yörük cemaatinin, Osmanlı Hanedanı üyesi şehzadelerin yay ihtiyaçlarının karşılanmasına yaptıkları katkı dikkat çekmektedir. Kazada Bektaşilerin bulunduğu defterlerden anlaşılmakta, ancak başka tarikat mensuplarına veya gayrimüslim varlığına rastlanılmamaktadır.

Kazanın vakıf ve mimari eserler bakımından zayıf olduğu anlaşılmakta, cami, tekke ve zaviye gibi yapılarının azlığı dikkat

çekmektedir. Bununla birlikte başka sancak ve şehirlerde bulunan bazı vakıfların masraflarının karşılanması için, Gördük kazasındaki bazı köylerin vakfedildiği de tespit edilmektedir. Mesela Balıkesir'de Zağanos Paşa tarafından yaptırılmış olan cami ve imaret buna misal olarak verilebilir. Kazada medrese, mektep gibi yapılara rastlanılmaması da eğitim öğretim faaliyetlerinin düşüklüğünü göstermektedir.

Kazada sabunhane, yağhane vs. sınaî tesislerin bulunmadığı da defterlerden anlaşılmakta, bu durum sanayi faaliyetlerinin zayıf olduğuna işaret etmektedir. Bununla birlikte Gördük şehrinde bir kervansarayın bulunması bölgede yüksek boyutlarda olmasa da ticari faaliyetlerin bulunduğunu akla getirmektedir.

KAYNAKLAR

I. ARŞİV VESİKALARI

A. *Başbakanlık Osmanlı Arşivi* (BOA)

Tahrir defterleri (TD)

No. 48, 49, 165, 239, 398, 568, 600.

B. *Ankara Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü, Kuyud-ı Kadime Arşivi*(TK. KKA)

Tahrir defterleri (TD)

No. 47, 115, 544.

II. KİTAP -MAKALE- TEZLER

ADAMAZ, Kadir(2012), *XVI. Yüzyılda Demirci Kazası*, CBÜ. , SBE. , (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Manisa.

AYVERDİ, Ekrem Hakkı (1958), *Fatih Devri Sonlarında İstanbul Mahalleri, Şehrin İskânı ve Nüfusu*, Doğu Ltd. Şirketi Matbaası, Ankara.

BARKAN, Ö. Lütfü(1942), "İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler", *Vakıflar Dergisi*, S. 2, Ankara, ss. 279-304.

BARKAN, Ö. Lütfü(1953), "Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi" *Türkiyat Mecmuası*, C. 10, İstanbul, ss. 1-25.

BARKAN, Ö. Lütfü(1980), "Türk Toprak Hukuku Tarihinde Tanzimat ve 1274(1858) Tarihli Arazi Kanunnamesi" , *Türkiye'de Toprak Meselesi Toplu Eserler 1*, İstanbul, ss. 291-375.

BAYKARA, Tuncer (1997), *Türk Kültürü Araştırmaları*, Akademi Kitabevi, İzmir.

BİZBİRLİK, Alpay ve ÇİÇEK, Yusuf(2013), "XV. Yüzyıl Sonlarında Saruhan Sancağı'nda Piyade Teşkilatı, Yaya Çiftlikleri ve Demografik Yapı", *Türkiyat Mecmuası*, C.23, Sayı I, İstanbul.

- BRAUDEL, Fernand(1989), *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, C. 1, Çev. M. Ali Kılıçbay, Eren Yayıncılık, İstanbul.
- CAN, Alim(1997), *Oğuzlardan Yatağan Mahmud Sultan*, Uyum Yayıncılık, Ankara.
- CİLLOV, Haluk(1972), *Türkiye Ekonomisi*, İÜ. İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul.
- EMECEN, Feridun M.(1989), *XVI. Asırda Manisa Kazası*, TTK. Yayını, Ankara.
- EMECEN, Feridun M.(1992), "Bennak", *DİA.* , C.5, TDV. Yayını, İstanbul, ss. 458-549.
- EMECEN, Feridun M.(2006), *Tarihin İçinde Manisa*, Manisa Belediyesi Kültür Yayınları I, Manisa.
- ERDOĞRU, M. Akif(1994), "Onaltıncı Yüzyılın İkinci Yarısında İzmir ve Çevresi" , *Son Yüzyıllarda İzmir ve Batı Anadolu Uluslararası Sempozyumu Tebliğleri Kitabı*, İzmir, ss. 221-230.
- ERGENÇ, Özer (1984), "Osmanlı Şehrindeki Mahallenin İşlev ve Nitelikleri Üzerine", *Osmanlı Araştırmaları*, S. IV. , İstanbul, ss. 69 - 78.
- GÖKÇE, Turan(2001), "XVI. yy.da Kula" *Manisa Araştırmaları-1*, Manisa, ss. 1-38.
- GÖKÇEN, İbrahim(1946), *16. ve 17. Asır Sicillerine Göre Saruhanda Yürük ve Türkmenler*, Manisa Halkevi Yayını, İstanbul.
- GÖKÇEN, İbrahim(1950), *Tarihte Saruhan Köyleri*, Berksoy Basımevi, İstanbul.
- GÜNDÜZ, Tufan(2002), "Konar -Göçer", *DİA.* , C. 26, Ankara, ss. 161-163.
- GÜNAY, Vehbi(2001), "Köyden Kasabaya: Kırkağaç'ın Gelişimi (XVI. Yüzyıl)" *Manisa Araştırmaları- 1*, Manisa, ss. 39-53.
- İNALCIK, Halil(1987), *Hicri 835 Tarihli Suret-i Defter-i Sancak-i Arvanid*, 2. Baskı, TTK. Yayını, Ankara.
- İNALCIK, Halil(1996), "Osmanlılar 'da Raiyyet Rüsümü" *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, 2. Baskı, ss. 31-65.
- İNALCIK, Halil(2007), *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300 – 1600)*, Çev. Ruşen Sezer, 9. Baskı, Yapı Kredi Yayını, İstanbul.
- İNALCIK, Halil(2008), "Çift- Hane Sistemi ve Köylünün Vergilendirilmesi" *Doğu- Batı Makaleler II*, Ankara, ss. 96-110.
- KAZICI, Ziya(2003), *Osmanlı Vakıf Medeniyeti*, Bilge Yayınları, İstanbul.
- KILIÇ, Orhan(2002), "Osmanlı Devleti'nde Meydana Gelen Kıtılıklar" *Türkler*, C. 10, Ankara, ss. 718-730.
-

KOCA, Salim(2001), "Türkiye Selçuklu Uçları", *Pax Ottomana Studies in Memoriam Prof. Dr. Nejat Göyünç*, Ankara, ss. 821-832.

KOMİSYON(1995), *166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937/1530)Hüdavendigâr, Biga, Karesi, Saruhan, Aydın, Menteşe, Teke ve Alaiye Livaları*, BOA. Yayını, Ankara.

KRAMERS, J. H. (1998), "Mahalle", *İA.*, C. 7, ss. 144.

KURT, Yılmaz (1993), "Sivas Sancağında Kişi Adları", *OTAM 4*, Ankara, ss.223-290.

OCAK, A. Yaşar ve FAROQİ, Suraiya(1988), "Zaviye", *İA.*, C. 13, İstanbul, ss. 468-476.

PAKALIN, Mehmet Z.(1993) , *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. 3, MEB. Yayını, İstanbul.

SEZEN, Tahir(2006), *Osmanlı Yer Adları(Alfabetik Sırasıyla)*, BOA. Yayını, Ankara.

ŞAHİN, İlhan(2006), "Nahiye", *DİA.*, C. 32, İstanbul, ss. 306-308.

ULUÇAY, M. Çağatay ve GÖKÇEN, İbrahim(1939), *Manisa Tarihi*, Manisa Halkevi Yayını, İstanbul.

ULUÇAY, M. Çağatay(1946), *Saruhanoğulları ve Eserlerine Dair Vesikalar II*, Halkevi Yayını, İstanbul.

EKLER**EK-1: Gördük Kazası Dâhilindeki Köylerin Nüfus Değerleri (1531)**

	KÖY	NEFER	HANE	MÜCERRED	MUAF	NÜFUS
1	YORTANLAR	8	6	2	-	32
-	Mezra ÇAĞIRGANLU	-	-	-	-	-
2	İN ANASI	-	-	-	-	-
3	ARUCAKLAR	15	10	4	1 Malul	59
-	Cemaat-i Yörükân	47	34	13	-	183
4	RIDVAN	9	6	3	-	33
5	KARA YUSUFLU	2	1	1	-	6
6	KÖSELER	32	26	5	1 İmam	140
7	BALCALU	36	24	10	1 Pir-i Fani 1 Siphazade	140
8	ÇÖTELİ	24	15	9	-	84
9	ADİLLÜ	11	9	2	-	47
10	BAĞ ÖZÜ	12	8	1	2 Siphazade 1 M. Siphahi	56
11	MA'CUNE	14	9	3	1 İmam 1 Siphazade	58
12	CÜLLAHLU	16	13	3	-	68
13	İLİPARE	21	16	4	1-	89
14	KERBANSARAYLU	5	3	2	-	17
15	GILMANLU	14	8	5	1 İmam	50
16	ORAĞLU	27	18	7	1 İmam 1 Pir	107
17	YAHŞİ	-	-	-	-	-
18	MELENGİ	4	2	-	1 Siphazade 1 M. Siphahi	20
19	DURBAK	26	26	-	-	130
20	YÖRÜKCELÜ	8	6	2	-	32
21	İLYASLAR	91	69	18	1 Muhassıl 1 M. Siphahi 1 Mecnun 1 -	383
22	KARA	21	16	5	-	85
23	EYNE BEĞİ nd. BAYRAMLU	3	1	-	2 Siphahi	15
24	AKARTI	-	-	-	-	-
25	BAZERGANLU	Hâli	ez	reaya	-	-
26	AKKÖY	20	15	4	1 M. Siphahi	84
27	ALAYUNDLU	6	4	2	-	22

Gördük Kazası'nın Demografik Yapısı (1530-1575)

28	GÖKÇEVİRAN	4	4	-	-	20
29	ÇALDILI	13	12	1	-	61
30	DERE nd. SARULAR	12	6	2	3 Sipahizade 1 M. Sipahi	52
31	SELÇUKLU	4	4	-	-	20
32	HÜSEYİNLÜ nd. KARA ALİ	17	13	2	1 Muhassıl 1 Sipahizade	77
33	KARAKURD	16	12	2	1 İmam 1 Pir- Ama	72
34	BAZARCIK BOĞAZI	Hâli	ez	reaya	-	-
35	YORTAN	3	3	-	-	15
36	ÇANDIR	6	5	1	-	26
37	NAYİB HIZIR nd. PİRHAN	15	8	3	3 Sipahizade 1 M. Sipahi	63
38	BOZ VİRAN	Hâli	ez	reaya	-	-
39	GÜRENEZ nd. KULAKSUZ	4	4	-	-	20
40	HARMAN	43	32	10	1 Sipahizade	175
41	KERDİME nd. ÇÖLMEKÇİ	4	3	1	-	16
42	ŞARABDAR	30	24	6	-	126
-	KORU ALİ BEGLÜ Tabii karye-i Şarabdar	-	-	-	-	-
43	KIZILCA BATAK	Hâli	ez	reaya	-	-
44	YORMA	Hâli	ez	reaya	-	-
45	SARAYCIK	Hâli	ez	reaya	-	-
46-47	AKÇA ve SARUCALU	6	4	2	-	22
-	An cemaat-ı KEÇİLİ Reaya-yı Akça ve Sarucalu	18	13	5	-	70
48	KOÇAKLU	3	3	-	-	15
49	ALİ BEGLÜ	2	2	-	-	10
50	SÖKÜLÜ	Hâli	ez	reaya	-	-
51	BOĞA DERESİ	Hâric	den	ekilir	-	-
52	AHMEDLER	4	-	-	4 -	20
-	Mezra İLDÜZEN, KOZCUĞAZ ve SADAS VEKİLÜ	-	-	-	-	-
-	Cemaat-i Yörükân- ı YAYCILAR	11	-	-	11	55
TOPLAM	52	687	497	140	50	2875

EK-2: Gördük Kazası Dâhilindeki Köylerin Nüfus Değerleri (1575)

	KÖY	NEFER	HANE	MÜCERRED	MUAF	NUFUS
1	BALCALU	75	41	31	1 İmam 1 Sipahizade 1 M. Sipahi	251
2	ALİ BEYLÜ	8	3	5	-	20
3	ŞARABDAR	10	8	2	-	42
-	Mezra ALİ BEGLÜ Tabi-i Karye-i Şarabdar	-	-	-	-	-
4	KARA	42	25	15	1 Hatib 1 Muhassıl	150
5	KOÇAKLU	2	1	1	-	6
6-7	ÇALDILI ve GÖKÇEVİRAN	30	16	14	-	94
8-9	AKÇA ve SARUCALU	3	2	1	-	11
-	An Cemaat-ı GÖÇERLÜ Reaya-yı karye-i Akça ve Sarucalu	14	7	7	-	42
10	KÖSELER	40	17	20	1 İmam 1 Lal 1 E. Berat	120
11	DURBAK	36	24	12	-	132
12	KIZILCA BATAK	-	-	-	-	-
13	YORMA	-	-	-	-	-
14	SARAYCIK	-	-	-	-	-
15	KARBANSARAYLU	16	8	6	2 M. Sipahi	56
16	ORAĞLU	35	14	21	-	91
17	EYNE BEĞİ nd. BAYRAMLU	3	-	-	2 Sipahizade 1 M. Sipahi	15
18	ADİLLÜ	32	11	20	1 Sipahizade	80
19	İLYASLAR	139	81	54	2 İmam 2 E. Berat	479
20	MA'CUNE	25	14	10	1 Muhassıl	85
21	CÜLLAHLU	17	12	4	1 Kötürüm- Ama	69
22	KARAKURD	49	26	23	-	153
23	SARULAR nd. DERE	18	8	4	6 Sipahizade	74
24	HARMAN	73	36	32	1 İmam 1 Pir 3 Sipahizade	237

Gördük Kazası'nın Demografik Yapısı (1530-1575)

25	KARA ALİ nd. HÜSEYİNLÜ	39	20	15	2 Sipahizade 1 Pır 1 A'ma	135
26	ÇÖTELİ	26	13	13	-	78
27	KARA YUSUFLU nd. ÇİLİNGİR	-	-	-	-	-
28	KARLI	5	2	2	1 Seyyid	17
29	RİDVAN	4	1	3	-	8
30	ÇANDIR	-	-	-	-	-
31	İLİPARE	24	19	4	1 Mazul Kadı	104
32	ARUCAK	43	20	23	-	123
33	YORTANLAR	24	9	11	3 Şerif 1 Seyyid	76
-	Mezraa ÇAĞIRGANLU ve İN ANASI	-	-	-	-	-
34	BAZARCIK BOĞAZI	4	3	1	-	16
35	SELÇUKLU	4	3	-	1 Muhassıl	20
36	YORTAN	-	-	-	-	-
37	KERDİME nd. ÇÖLMEKÇİ	8	4	4	-	24
38	GILMANLU	14	9	5	-	50
39	MELENGİ	4	-	-	4 Sipahizade	20
40	YÖRÜKCELÜ	13	8	5	-	45
41	BAĞ ÖZÜ	22	14	8	-	78
42	ALAYUNDLU	18	5	9	4 Sipahizade	54
43	BOĞA DERESİ	Hâric	den	eki	lir	-
44	BAZERGANLU	10	6	4	-	34
-	Mezra İLDÜZEN, KOZCUĞAZ ve SADAS VEKİLÜ	-	-	-	-	-
45	NAYİB HIZIR nd. PİRHAN	21	10	6	5 Sipahizade	81
46	SÖKÜLÜ	14	8	6	-	46
-	Cemaat-ı Yörükân- ı İMİR	105	45	59	1 Lal	289
47	GÜRENEZ nd. KULAKSIZLAR	54	22	32	-	142
48	AKKÖY	22	10	12	-	62
-	Mezra YAHŞİLÜ KULU	Beş	çift	llik	yerdir	-
49	AHMEDLER	6	-	-	6 Müsellem	30
-	Cemaat-ı Yörükân- ı YAYCILAR	24	-	-	24 Müsellem	120
TOPLAM	49 KÖY	1175	585	504	86	3859

EK-3: Gördük Kazasının Mezraları (1531-1575)

	1530/31	1575
1	ÇAĞIRGANLU	AHAD ŞEYH
2	TANBUR	ALİ BEGLÜ
3	ECELER	ÇAĞIRGANLU
4	İLDÜZEN	İLDÜZEN
5	KOZCUĞAZ	İN ANASI
6	SADAS VEKİLÜ	KOZCUĞAZ
7	-	SADAS VEKİLÜ
8	-	YAHŞİLÜ KULU

EK-4: Gördük Kazasının Vakıf Köyleri(1531)

	KÖY	NEFER	HANE	MÜCERRED	ÇİFT	N.ÇİFT	BENNAK	MUAF	NÜFUS
1	KARAPAVLU	3	-	-	-	-	-	3	15
-	Mezra ECELER	8	6	1	-	-	6	1	36
2	HALEFLÜ	11	9	2	-	-	9	-	47
3	ŞEYHLER	-	-	-	-	-	-	-	-
4	MEDER-İ KEBİR	54	40	12	28	1	11	2	222
5	SÜLEYMANLU	38	27	11	21	-	6	-	146
6	DUMANLU	9	7	2	7	-	-	-	37
-	Cemaat-ı OĞULBEGİLER ve KARABAŞLAR	26	23	2	-	-	23	1 İmam	122
-	Cemaat-i ÇAVDARLAR	14	14	-	-	-	14	-	70
7	NUMANLU	20	16	4	13	-	3	-	84
8	KARACAVİRAN	12	11	1	6	-	5	-	56
9	MEĞERDOS	5	5	-	2	-	3	-	25
10	DANIŞMENDLÜ	7	6	1	5	-	1	-	31
11	TANBUR	9	6	2	2	1	3	1	37
12	BABA	-	-	-	-	-	-	-	-
13	KÜÇÜK MEDER	-	-	-	-	-	-	-	-
-	Mezra Tanbur köyünde	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM		216	170	38	84	2	84	8	928

Gördük Kazası'nın Demografik Yapısı (1530-1575)

EK-5: Gördük Kazasının Vakıf Köyleri (1575)

	KÖY	NEFER	HANE	MÜCERRED	ÇİFT	N.ÇİFT	BENNAK	MUAF	NÜFUS
1	MEDER-İ KEBİR	138	70	66	8	19	43	1 Malul 1	426
2	SÜLEYMANLU	69	35	25	19	10	6	9	245
3	MEĞERDOS	34	17	15	6	4	7	2	110
4	DANIŞMENDLÜ	24	15	9	6	6	3	-	84
5	KARACAVİRAN	38	17	21	3	6	8	-	106
6	NUMANLU	44	21	23	1	1	19	-	128
7	TANBUR	19	11	8	5	3	3	-	63
-	An Cemaat-ı ÇAVDIRLU	15	8	7	-	-	8	-	47
8	DUMANLU	Hâli	-	-	-	-	-	-	-
9	BABA	Hâli	-	-	-	-	-	-	-
10	KÜÇÜK MEDER	-	-	-	-	-	-	-	-
-	Koru Kadağlıc	1	-	-	-	-	-	1	5
11	HALEFLÜ	21	7	11	-	-	7	3	61
-	Mezra AHAD ŞEYH	25	10	14	-	-	10	1E.Berat	69
12	KARAPAVLU	1	-	-	-	-	-	1	5
13	ŞEYHLER	-	-	-	-	-	-	-	-
14	KARAPINAR	16	-	-	-	-	-	16	80
15	İLYAS	-	-	-	-	-	-	-	-
16	BAKIR	-	-	-	-	-	-	-	-
-	TOPLAM	445	211	199	48	49	114	35	1429

EK-6: Gördük Kazası Dâhilindeki Köylerinin Mücerred-Çift-Nimçift-Bennak Sayısı(1531)

	KÖY	MÜCERRED	ÇİFT	NİMÇİFT	BENNAK
1	YORTANLAR	2	2	2	2
-	Mezra ÇAĞIRGANLU	-	-	-	-
2	İN ANASI	-	-	-	-
3	ARUCAKLAR	4	3	-	7
-	Cemaat-ıYörükân	13	-	14	20
4	RIDVAN	3	2	-	4
5	KARA YUSUFLU	1	-	1	-
6	KÖSELER	5	10	6	10
7	BALCALU	10	8	5	11

Kadir Adamaz

8	ÇÖTELİ	9	9	2	4
9	ADİLLÜ	2	4	2	3
10	BAĞ ÖZÜ	1	1	2	5
11	MA' CUNE	3	3	3	3
12	CÜLLAHLU	3	2	4	7
13	İLİPARE	4	6	2	8
14	KARBANSARAYLU	2	2	-	1
15	GILMANLU	5	6	-	2
16	ORAĞLU	7	5	3	10
17	YAHŞI	-	-	-	-
18	MELENGİ	-	1	-	1
19	DURBAK	-	5	6	15
20	YÖRÜKCELÜ	2	3	1	2
21	İLYASLAR	18	18	10	41
22	KARA	5	8	1	7
23	EYNE BEĞİ nd. BAYRAMLU	-	-	-	1
24	AKARTI	-	-	-	-
25	BAZERGANLU	-	-	-	-
26	AKKÖY	4	2	-	13
27	ALAYUNDLU	2	2	-	2
28	GÖKÇEVİRAN	-	1	-	3
29	ÇALDILI	1	-	-	12
30	DERE nd. SARULAR	2	5	-	1
31	SELÇUKLU	-	2	1	1
32	HÜSEYİNLÜ nd. KARA ALİ	2	8	1	4
33	KARAKURD	2	3	2	7
34	BAZARCIK BOĞAZI	-	-	-	-
35	YORTAN	-	-	1	2
36	ÇANDIR	1	-	-	5
37	NAYİB HIZIR nd. PİRHAN	3	1	1	6
38	BOZ VİRAN	-	-	-	-
39	GÜRENEZ nd. KULAKSUZ	-	-	-	4
40	HARMAN	10	7	3	22
41	KERDİME nd. ÇÖLMEKÇİ	1	1	1	1
42	ŞARABDAR	6	14	2	8
-	KORU ALİ BEGLÜ Tabii karye-i Şarabdar	-	-	-	-
43	KIZILCA BATAK	-	-	-	-
44	YORMA	-	-	-	-
45	SARAYCIK	-	-	-	-
46-47	AKÇA ve SARUCALU	2	2	-	2
-	An Cemaat-ı KEÇİLİ	5	-	-	13

Gördük Kazası'nın Demografik Yapısı (1530-1575)

	Reaya-yı Akça ve Sarucalu				
48	KOÇAKLU	-	-	-	3
49	ALİ BEGLÜ	-	2	-	-
50	SÖKÜLÜ	-	-	-	-
51	BOĞA DERESİ	-	-	-	-
52	AHMEDLER	-	-	-	-
-	Mezra İLDÜZEN, KOZCUĞAZ ve SADAS VEKİLÜ	-	-	-	-
-	Cemaat-ı Yörükân-ı YAYCILAR	-	-	-	-
TOPLAM	52	140	148	76	273

EK-7: Gördük Kazası Dâhilindeki Köylerinin Mücerred-Çift-Nimçift-Bennak Sayısı (1575)

	KÖY	MÜCERRED	ÇİFT	NİMÇİFT	BENNAK
1	BALCALU	31	13	11	17
2	ALİ BEYLÜ	5	1	-	2
3	ŞARABDAR	2	1	2	5
-	Mezra ALİ BEGLÜ Tabi-i Karye-i Şarabdar	-	-	-	-
4	KARA	15	2	16	7
5	KOÇAKLU	1	-	-	1
6-7	ÇALDILI ve GÖKÇEVİRAN	14	-	4	12
8-9	AKÇA ve SARUCALU	1	-	1	1
-	An Cemaat-ı GÖÇERLÜ Reaya-yı karye-i Akça ve Sarucalu	7	-	6	1
10	KÖSELER	20	2	9	6
11	DURBAK	12	-	10	14
12	KIZILCA BATAK	-	-	-	-
13	YORMA	-	-	-	-
14	SARAYCIK	-	-	-	-
15	KARBANSARAYLU	6	4	1	3
16	ORAĞLU	21	2	5	7
17	EYNE BEĞİ nd. BAYRAMLU	-	-	-	-
18	ADİLLÜ	20	4	3	4
19	İLYASLAR	54	11	24	46
20	MA'CUNE	10	3	3	8
21	CÜLLAHLU	4	1	6	5

Kadir Adamaz

22	KARAKURD	23	-	8	18
23	SARULAR nd. DERE	4	-	7	1
24	HARMAN	32	4	7	25
25	KARA ALI nd. HÜSEYİNLÜ	15	2	5	13
26	ÇÖTELİ	13	6	3	4
27	KARA YUSUFLU nd. ÇİLİNGİR	-	-	-	-
28	KARLI	2	-	-	2
29	RIDVAN	3	1	-	-
30	ÇANDIR	-	-	-	-
31	İLİPARE	4	6	8	5
32	ARUCAK	23	2	6	12
33	YORTANLAR	11	2	3	4
-	Mezraa ÇAĞIRGANLU ve İN ANASI	-	-	-	-
34	BAZARCIK BOĞAZI	1	-	-	3
35	SELÇUKLU	-	2	-	1
36	YORTAN	-	-	-	-
37	KERDİME nd. ÇÖLMEKÇİ	4	2	1	1
38	GILMANLU	5	4	-	5
39	MELENGİ	-	-	-	-
40	YÖRÜKCELÜ	5	3	5	-
41	BAĞ ÖZÜ	8	1	11	2
42	ALAYUNDLU	9	-	1	4
43	BOĞA DERESİ	-	-	-	-
44	BAZERGANLU	4	2	2	2
-	Mezra İLDÜZEN, KOZCUĞAZ ve SADAS VEKİLÜ	-	-	-	-
45	NAYİB HIZIR nd. PİRHAN	6	-	5	5
46	SÖKÜLÜ	6	-	1	7
-	Cemaat-ı Yörükân-ı İMİR	59	-	16	29
47	GÜRENEZ nd. KULAKSIZLAR	32	-	1	21
48	AKKÖY	12	1	6	3
-	Mezra YAŞİLÜ KULU	-	-	-	-
49	AHMEDLER	-	-	-	-
-	Cemaat-ı Yörükân-ı YAYCILAR	-	-	-	-
TOPLAM	49 KÖY	504	82	197	306